

A kortárs magyar irodalom egyik nagy sikertörténete a krimi műfajának az utóbbi években tapasztalható újbóli felértékelődése. Elég arra gondolnunk, hogy egyre több hazai szerző próbálkozik rég elfeledett, vagy itthon eddig

66 Reichert Gábor

A REGÉNY SZÍNLELÉSE

Kalász István: *A zsebtolvaj*

tán nem is létező krimi-hagyományok felélesztésével, de történetek kísérletek a posztmodern irodalmi gondolkodás és a történetorientált, eddig nem kifejezetten a formabontó poétikai megoldásairól felismerhető bűn-

ügyi regény „összepakosítására” is. Előbbire kézenfekvő példa lehet Kondor Vilmos Budapest-sorozata, az utóbbi kategóriába talán Csabai László *Szindbád, a detektív* című kötete sorolható. (Egyébként Kondor és Csabai legújabb kötetéről közös kritika olvasható az *Új Forrás* 2011/7. számában, Turi Márton tollából: *Biztató nyomok*, 21–29.)

A posztmodern bűnügyi történet hagyományai itthon minden bizonnyal Lengyel Péter *Macskakő* című művével kezdődtek. A történelmi köntösbe bújtatott, sokhelyütt szándékosan „ponyvásított”, ám folyamatos nézőpontváltásokkal, narrációs játékokkal dúsított regény tartható az első komoly, hagyományos krimi és posztmodern szintézisét megteremtő magyar alkotásnak. Minden bizonnyal ehhez az (idáig azért nem túl népes) „vonulathoz” kíván csatlakozni Kalász István is *A zsebtolvaj* című kötetével: a zentai zEtna kiadó Vulkáni Helikon című sorozatában megjelent, alcímében „*A színlelés regénye*”-ként aposztrófált mű ugyanis szemlátomást többet kíván adni az olvasónak, mint „egyszerű” bűnügyi történetet. A kérdés csupán az, hogy a szerzői oldalról érzékelhető komoly ambíciók mennyire teljesülnek a kész szöveg olvastán, s mennyire találkoznak a befogadó elvárásaival. Magyarán szólva fennáll az „aki sokat markol, keveset fog” veszélye, hiszen egy izgalmas, hangulatos, poétikai flikkflakkokat nélkülöző krimi is érhet többet, mint egy fölöslegesen túlbonyolított, de „legalább” a kortársi elvárásokhoz alkalmazkodó szöveg. Nem árulunk zsákbamacskát, Kalász István tolvajtörténete beleesett ebbe a csapdába: kellemes krimi helyett egy túlszilázott egyveleg-regényt kaptunk. Mégsem mondhatjuk, hogy a helyenként érthetetlenül megcsavart, kissé átgondolatlan történetvezetés, vagy a néhol túlírt, erőltetetten poétikus nyelvezet tönkretenné a könyvet, az események sodró lendülete ugyanis sokszor a döcögősebb részekben is átsegíti az olvasót. Mégis felmerülhet bennünk a közhelyes gondolat, miszerint a kevesebb – mint oly sok esetben – ezúttal is több lehetett volna.

A zsebtolvaj névtelen főhőse egy a társadalomból önmagát tudatosan kiszakító, minden konvenciót már-már görcsösen felrúgni igyekvő dacos

különc-figura. Ellenszenvé tulajdonképpen az egész világ felé irányul, mindenekelőtt azonban saját magával nem képes kibékülni, mizantrópiája elsősorban lesújtó önképéből táplálkozik. A hétköznapi életből való kivonulása azonban végső soron mérhetetlen pökhendiségével magyarázható: belső monológjai alapján úgy tűnik, végtelen önutálata ellenére valamiféle hamis messiás-tudat mozgatja sokszor megmagyarázhatatlan cselekedeteit. Ezért érzi magát felhatalmazottnak arra, hogy mások zsebében turkáljon, s modern Rózsa Sándorként a vagyoni igazságos újrafelosztásán fáradozzon – azzal a különbséggel, hogy az általa elképzelt igazságos világrend középpontjában egyedül ő áll, a lelkiüket a bankoknak, a pénznek, a globalizációnak stb. stb. (ismerjük a maszlagot) eladó alsóbbrendű véglények (tehát lényegében a teljes emberiség) méltatlanok arra, hogy a közelébe férközzenek. Önkéntes száműzött-imázsához természetesen hozzátartozik, hogy nagy szerelme elhagyta (nem értette meg, hogy csak azért állt tolvajnak, mert a társadalom nem hagyott számára más választást – ejnye, ejnye), bánatát pedig minden adandó alkalommal alkoholba fojtja. Bár a szerző minden bizonnyal nem pontosan erre törekedett, főhőse, az általa s ebből következően a regény által felvázolt világkép oly mértékben ellenszenvesre sikeredett, hogy tulajdonképpen az első oldalaktól kezdve elutasítottam bárminemű azonosulást az elviselhetetlenül egocentrikus főhőssel. Mélyenszántónak álcázott, mégis iszonyúan sekélyes gondolatfutamai, gyakori hivalkodó utalásai számottevő irodalmi és zenei műveltségére és a tolvaj-lét mint egyfajta művészi tevékenység meghatározása meglehetősen hiteltelenné teszik a figurát az igazságos megmondóember szerepére.

Paradox módon viszont éppen ezért (vagy többek között ezért) Kalász István regénye *olvastatja magát*. Egy idő után érdekelni kezdi az olvasót, hogy mégis mi az az eddig nem ismert körülmény, esemény, életrajzi adat, amiért a főhős úgy érzi, joga van hozzá, hogy ilyen vehemenciával ítélkezessen minden és mindenki fölött. A cselekményt beindító történések jó apropót kínálnak az elbeszélő számára, hogy hosszabb-rövidebb kihagyásokkal, szakaszosan tekintsen vissza gyerekkorára, első szerelmére, tolvajjává válásának történetére, vagyis megpróbálja az olvasó számára is fényt deríteni kiválasztott-tudatának eredetére. *A zsebtolvaj* szokatlanul rövid (átlagosan egyoldalas) fejezetei hol szorosan kapcsolódnak egymáshoz – ilyenkor a következő rövid fejezet ugyanott folytatódik, ahol az előző abbamaradt –, hol megbontják az időrendet, és egy hirtelen váltással egész másról kezdenek beszélni. Az események menetébe gyakran közbeékelődnek a narrátor (kétes hitelű) bölcsekedései, az elbeszélés pedig többször eltérő regiszterbe vált, hogy egészen más beszédhelyzetet teremtsen elbeszélő és olvasó között

(ilyen a második rész végére illesztett naplórészlet, amely végül ügyesen csúsztatja egymásba a történet jelen idejét és az azt részben dokumentáló naplófeljegyzéseket).

68 A jól működő, dinamikus kötetszerkezet és az élvezetes elbeszélői stílus azonban nem képes minden esetben pótolni a szűzsé hiányosságait. *A zsebtolvaj* legnagyobb problémája, hogy egyszerre túl sok mindenről kíván szólni. A krimi-jelleget erősítő maffiatörténet, amely abból bontakozik ki, hogy hősünk pechére éppen a nem megfelelő embert rabolja ki a Keleti pályaudvaron, eleve nem rendelkezik kellő felhajtóerővel. A (mint később megtudjuk, hamis) dollárokkal teli boríték „véletlen” elemelése egy közepesen félelmetes maffiózótól nem tűnik olyan nagy horderejű cselekménynek, amiért piti zsebtolvaj főhősünket állandó megfigyelés alá állítson egy profi bűnszervezet, amely ráadásul még így se képes visszaszerelni az ellopott összeget. Arról nem is beszélve, hogy a zsebtolvaj, miután rájön, hogy nincs egy súlycsoportban ellenfeleivel, miért nem adja vissza azonnal a borítékot „jogos” tulajdonosának, de ha már úgy dönt, hogy nem adja vissza, miért gondolja mégis meg magát a történet utolsó oldalain? A maffiatörténethez egy ugyancsak ötletszerűen kibontakozó szerelmi szál is kapcsolódik, ehhez még vegyük hozzá az elbeszélő-főhős gyerekkori „traumáinak” elbeszélését, tehetős ügyvéd apjához fűződő ellentmondásos kapcsolatának megjelenítését, és tolvajjá nevelődésének történetét, amelyben egy Mesternek nevezett, szintén tehetős férfi tanítja meg a szakma fortélyaira... Kalász István túl sok történetet akar beleírni regényébe, amelyek azonban önmagukban sincsenek megfelelően kidolgozva. Ennek eredményeképpen zsebtolvajunk története megmarad a felszínen, és nem értjük, mit is akar mondani az elbeszélő a sok-sok fragmentum felvillantásával.

Mégsem éreztem úgy a kötetet olvasva (mint rengeteg más krimi esetében), hogy nem érdemes továbblapoznom a történetben, mert úgyis teljesen mindegy, hogy hogyan fog folytatódni. Végig érezhető ugyanis, hogy ellenszenves elbeszélőnk elkeseredetten keres valamit: minden arroganciája ellenére látszik rajta, hogy próbál kikeveredni saját maga által előidézett kétértelmű léthelyzetéből, addig azonban nem jutott még el, hogy ezt be is vallja magának. Ez a folyamatosan érzékelhető belső feszültség teszi többé a könyvet „egyszerű” kriminél – a lélektani regény és a krimi-műfaj jellegzetességeinek nem megfelelő arányú vegyítése miatt azonban egyidejűleg kevesebb is marad annál. Mindent összevetve tehát izgalmas regénykísérletnek tartom *A zsebtolvajt*, amelynek nem lehet eltagadni erőnyeit – úgymint erős hangulat, olvasmányos stílus, figyelemreméltó poétikai fogások –, ám a történetvezetés kidolgozatlansága miatt mégsem mondhatjuk sikeresnek Kalász István vállalkozását. (*zEtna, Zenta 2011*)